

REPORTATGE

Amb la col·laboració de AVSA
Aigües Vic

LES VERNEDES, EL BOSC DE RIU

Els boscos de ribera segueixen els cursos dels rius i torrents, disposant-s'hi en bandes paral·leles. La profunditat, abundor i constància de les aigües subterrànies són factors decisius en la distribució de les plantes que els cal tenir les arrels xopes o humides, de manera que no es pot entendre un bosc de ribera sense el riu.

Colònia nidificant d'ocells ardeids al Ter

Text: Marc Ordeix / Jordi Camprodon
Fotografia: Jordi Bas

Cada curs d'aigua porta la seva comunitat vegetal associada, que selecciona el seu hàbitat en funció del clima, la necessitat d'aigua, la resistència davant d'avingudes o la capacitat de suportar inundacions periòdiques. Parlem doncs de la verneda, la gatelleda, la lloreda, l'albereda, l'omeda, la salzeda, el tamarigar, el baladrar o l'alarcar. Les vernedes en el passat constituïen les principals formacions forestals ripàries de l'Europa temperada i part de la regió mediterrània, dominant tant als marges dels cursos fluvials, en galeria, com a gran part de les extenses planes al·luvials. Són el bosc de ribera propi de les àrees muntanyoses de la Catalunya humida: ressegueixen els cursos d'aigua des del nivell del mar fins als 1.700 metres d'altitud.

Les vernedes conformen boscos en galeria típics, que voregen els rius, però també es poden estendre terra endins i ocupar grans planes al·luvials si hi ha prou aigua freàtica. El vern (*Alnus glutinosa*) n'és l'espècie més característica. Es tracta d'un arbre estrictament hidròfil i, per tant, que només ocupa les vores dels rius amb cabal permanent. El vern resisteix força bé les avingudes, tot i que no tant com els salzes arbustius que acompanyen l'hàbitat, i prefereix substrats àcids o descarbonatats, perquè no tolera nivells de salinitat elevats. En conjunt, les vernedes creen un sotabosc ombrívol on troben refugi un conjunt d'espècies vegetals i animals pròpies d'ambients humits, amplament esteses al centre d'Europa i escadusseres en els països mediterranis.

Les vernedes són essencials per als rius: estructuren les ribes fluvials i sustenten la totalitat de la biodiversitat riberenca. Els darrers segles, diferents pressions antròpiques han degradat, fragmentat o fet desaparèixer la major part dels boscos de ribera en general i les vernedes en particular, fins al punt que avui dia els boscos al·luvials de vern es troben en una situació crítica a escala europea. El seu estat de conservació delicat va motivar que es designessin com a Hàbitat d'Interès Comunitari Prioritari. Això vol dir que a la Unió Europea s'entén com una comunitat a protegir i recuperar de manera urgent.

La conservació de les vernedes a la Mediterrània comporta, en la mesura que sigui possible, la resolució de problemàtiques de major complexitat de les que pateixen els boscos centreeuropeus homòlegs, encara més tenint en compte l'orografia complexa i la irregularitat dels cabals inherent al clima mediterrani i accentuada per les captacions. Les vernedes mediterrànies es troben circumscrites a un àmbit exposat fortament al canvi climàtic, que les fa extremadament vulnerables: els boscos de verns, que es caracteritzen per la seva necessitat de cabals permanents i temperats, estan exposats a l'increment progressiu de les temperatures i a la reducció i irregularitat de les precipitacions.

Les vernedes són molt sensibles a la regulació hidrològica. La manca de cabals per sota dels grans embassaments o per l'efecte acumulat de les derivacions de moltes petites preses i rescloses dificulta la supervivència i regeneració dels verns i altres espècies llenyoses de ribera, com els salzes. Les canalitzacions i les esculleres vora

Martinet de nit criant en una verneda del Ter

l'aigua amb grans blocs de pedra o talussos de terra impedeixen el creixement de la vegetació de ribera vora l'aigua, a primera línia, i dificulten la inundació de la plana al·luvial, que s'ha format per les crescudes habituals (o recurrents) dels rius.

També pateixen moltes pressions físiques directes: ho són les extraccions d'àrids, l'expansió urbanística i de conreus, els cultius arboris (per exemple, de pollancre) i les pastures, que ocupen part del seu domini, sovint fins a tocar el curs del riu. En aquestes situacions l'hàbitat desapareix del tot o se circumscriu a una filera simple i no sempre contínua, d'uns quants arbres vora l'aigua.

La manca de vernedes amples i frondoses, que

oferirien ombra, ha facilitat la implantació d'espècies exòtiques molt expansives (amb caràcter invasor), com són les robínies, els ailants, els negundos i les canyes. D'altra banda, els aprofitaments per fusta han tractat les vernedes tradicionalment com a bosc menut (format per rebrots d'una mateixa soca) que es tallen tots de cop fins a la propera rebrotada. El resultat són boscos amb molts rebrots per soca, que mai arriben a ser gaire madurs.

D'altra banda, les millors mostres que resten de verneda de plana al·luvial, com el Ter al Baix Ripollès i a Osona, no disposen, en molts dels casos, d'una cobertura jurídica que les protegeixi; malgrat les diferents administracions que concorren

en la seva gestió (forestal, aquàtica, urbanística, agrícola, biodiversitat i espais naturals...), no hi ha prou coordinació entre figures jurídiques a escala europea, estatal ni catalana, ni entre les diferents administracions ni entre aquestes i els ciutadans. En conseqüència, la seva conservació haurà de passar necessàriament per la revisió de les figures de protecció (Xarxa Natura 2000, Domini Públic Hidràulic, reserves fluvials) i de la coordinació entre administracions públiques i la millora de l'entesa entre aquestes i els administrats. Així doncs, les vernedes d'influència mediterrània i tots els hàbitats i espècies que en depenen s'enfronten a una situació molt crítica, de resolució complexa.

AVSA
Aigües Vic

C/ de la Riera, 6
08500 Vic (Bcn)
T 93 885 25 00

avsa@aiguesvic.com
www.aiguesvic.com

Us agradaria visitar la planta d'Aigües Vic?

Realitzem visites guiades per a escoles o agrupacions per descobrir d'on prové l'aigua que consumim i quin recorregut fa abans d'arribar a les nostres cases.

Per a més informació i detalls podeu trucar al 93 851 30 64

Importància de les vernedes

Les vernedes són boscos indissociables dels rius, d'una gran bellesa estètica i valor ecològic, que beneficïen el conjunt de la societat.

Valor paisatgístic

És coneguda la bellesa singular i extraordinària de la vegetació de ribera: un component fonamental del paisatge, arrelat des d'antic a la contemplació, passejades, trobades vora una font, la pesca... i moltes expressions artístiques. L'esplendor de la vegetació de ribera s'ha exaltat al llarg de la història de l'art, per exemple, a l'escola paisatgística flamenca, entre altres exemples més nostrats.

Protecció contra l'erosió i les inundacions

La vegetació té efectes directes i indirectes sobre el comportament dels rius: la dinàmica geomorfològica, els balanços hídrics, la humitat del sòl i els processos erosius a les lleres i les planes d'inundació. La vegetació de ribera redueix l'erosió dels marges fluvials i planes al·luvials. Redueix la velocitat del flux i reté sediment durant les riuades, protegint cases, ponts i pobles dels efectes devastadors dels aiguats. El mal que teòricament pot fer un arbre que s'endú una riuada queda més que sobradament compensat pel benefici dels arbres que resten en peu.

Sedimentació i fertilitat del sòl

En conjunt, les comunitats vegetals de ribera, pel fet de retardar la velocitat de l'aigua durant les crescudes, fan possible el dipòsit dels sediments fins que transporta l'aigua, contribuint d'aquesta manera a incrementar la fertilitat del sòl.

Filtre de contaminants

Milloren la qualitat i la transparència de l'aigua a causa de la seva acció filtrant de nutrients procedents d'activitats agrícoles i urbanes adjacents. Les vernedes actuen de "filtres verds", de depuradores naturals de la contaminació difusa que porta l'aigua, complementant d'aquesta manera els sistemes de sanejament.

Reserves de biodiversitat

Acullen una gran riquesa d'espècies vegetals i animals, gràcies en part a la seva complexitat estructural que permet la presència de diferents estrats de vegetació: arbres de diversos ports i mides, arbusts grans i petits, lianes i plantes amb flor, falgueres, moltes i hepàtiques, fongs i fusta morta; invertebrats, peixos, amfibis, ocells, ratpenats... Atès que els ambients aquàtics i riparis contenen les majors taxes de biodiversitat conegudes en ecosistemes continentals, les vernedes conformen un dels hàbitats més estratègics per a la conservació d'una gran part de la biodiversitat europea.

Connector biològic per a la fauna

Els marges fluvials amb bosc de ribera faciliten els desplaçaments de la fauna, la dispersió de llavors i la migració dels ocells.

Hàbitat per a la fauna aquàtica

Les parts submergides (arrels, tiges, branques) ofereixen refugi als peixos, amfibis i invertebrats aquàtics.

Valor econòmic

L'existència de vegetació de ribera en bon estat pot incrementar el valor d'un territori concret i oferir al mateix temps oportunitats de gestió múltiple, és a dir, la possibilitat de fer compatibles els usos actuals (gestió forestal, agricultura o ramaderia) amb altres usos com el recreatiu o ecoturístic, com a conseqüència de la millora paisatgística i ecològica. Alhora, ofereix uns beneficis econòmics indirectes, com la reducció dels estralls causats per les riuades i com a filtre de contaminants.

Bernats pescaires en una vernedes del Ter

El projecte Life Alnus: una oportunitat

El Life Alnus és un projecte cofinançat per la Comissió Europea, que assaja per primera vegada a Catalunya una estratègia de conservació de les vernedes mediterrànies que, des de nous enfocaments, permeti revertir la degradació de l'hàbitat i sigui exportable a la resta de l'arc mediterrani. Actuarà a tres conques pilot: el Besòs (el Vallès Occidental), l'Alt Ter (Osona i el Ripollès) i l'Alt Segre (la Cerdanya). El coordina el Centre de Ciència i Tecnologia Forestal de Catalunya (CTFC) i en són socis l'Agència Catalana de l'Aigua, el Centre d'Estudis dels Rius Mediterranis-UVic-UCC, la Fundació Catalunya-La Pedrera, l'Ajuntament de Granollers i MN Consultors en Ciències de la Conservació.

El projecte Life Alnus proposa transcendir les experiències locals de restauració de l'hàbitat (centrades únicament en la gestió de les pressions i impactes a escala de tram), abordant per primera vegada la totalitat de problemàtiques que afecten les vernedes europees a diferents escales (regió hidrogeogràfica, conques hidrològiques, zones d'especial conservació, i trams o parcel·les fluvials experimentals), de manera transversal i integral, incloent la seva planificació, gestió, restauració, monitoratge i governança.

Es millorarà la protecció jurídica dels boscos de ribera i la seva restauració millorant cabals, reactivant braços de riu, traient barreres físiques que impedeixen la inundació de les ribes, traient espècies de plantes exòtiques i plantant-ne d'autòctones allí on calgui, entre altres accions. L'experiència adquirida s'utilitzarà per aprofundir en la comprensió de les problemàtiques que l'amencen, i en la resolució dels principals reptes i dificultats que planteja la seva conservació a escala territorial, i tant des del punt de vista tècnic-científic, com social i administratiu, de manera que puguin ser transferides i replicades a altres conques europees, sobretot dels països mediterranis.

Per a més informació, podeu consultar el desplegable <www.museudelter.cat/coneixelriu/vegetacio-de-ribera.php> i l'espai web <<http://lifealnus.eu>>.

Illa del Sorral (riu Ter a les Masies de Voltregà)